

um sérstaka athugun á móðurmálskenndu í barna- og gagnfræðaskólum og tillögur til úrbóta.

Flm.: Gísli Guðmundsson.

Alþingi ályktar að fela menntamálaráðherra að láta í samráði við fræðslumála- stjóra, kennarasamtökin, rithöfundasamtök og heimspekideild Háskóla Íslands fara fram sérstaka athugun á því, hvort íslenzkukennslu í barna- og gagnfræðaskólum sé almennt að meira eða minna leyti áfátt, og gera tillögur til úrbóta um námsefni og kennslutillögur, eftir því sem nauðsynlegt telst, að lokinni rannsókn. Í þessu sambandi skal einkum athuga:

1. Hvort kennsla í íslenzkri málfræði taki of mikið eða of lítið af námstímanum, hvort næg áherzla sé lögð á að kenna það, sem nauðsynlegast er, og hvort eitthvað af námsefninu geti talizt óþarft.
2. Hvort næg áherzla sé á það lögð að kenna nemendum að lesa og tala skýrt í heyranda hljóði.
3. Hvaða árangur stafsetningarkennslan ber.
4. Hvernig skólunum takist að auka orðaforða nemenda, kenna þeim notkun íslenzkra orðtaka eða orðskviða og bæta á annan hátt málfar þeirra í ræðu og riti, t. d. með því að draga úr notkun útlendra orða eða orðskrípa.
5. Hvernig tekizt hafi að kynna nemendum sígildar íslenzkar bókmenntir og vekja eða auka áhuga á slíkum bókmenntum.
6. Hvort næg áherzla sé lögð á að kenna nemendum ljóð og að greina stuðlað mál og rím frá óbundnu máli.

Niðurstaða athugunarinnar skal lögð fram á Alþingi og birt opinberlega.

Greinargerð.

Starfsemi barna- og gagnfræðaskólanna — og raunar fleiri skóla — hefur verið allmikið gagnrýnd opinberlega í seinni tíð, og er sú gagnrýni misjafnlega rökstudd. M. a. hafa ýmsir orðið til þess að finna að móðurmálskenndunni í skólum þeim, sem undirstöðumennntun veita. Stundum hefur því verið haldið fram í blöðum og tímaritum — og jafnvel á Alþingi —, að móðurmálskenndun í skólunum sé „málfræðistagl“, sem að litlu gagni komi og eyði tíma frá öðru þarfara. Þetta er harður dómur um fræðslumálastjórn og móðurmálskennarana, og er hann ekki fremur en margi annað misjafnt, sem um skólana er sagt, til þess fallinn að laða nemendur að skólum eða auðvelda störf skólastjóra og kennara og þeirra fræðslustofnana, sem kostaðar eru af almannafé. En þó að skynsamlegt sé að forðast sleggjudóma í þessum efnum, er samt ekki rétt að skella skollaeyrum við aðfinnslum, því að oft geta þær verið réttmætar eða byggðar á misskilningi, sem hægt er að leiðrétta. Þetta á ekki aðeins við um það, sem sagt er um „málfræðistagl“, heldur og ýmislegt annað, t. d. „agaleysi“ eða „ofþjökun“, sem oft er nefnt í skólasþjalli manna. Skyllt er að athuga staðreyndir eftir föngum og „hafa það, er sannara reynist“.

Æskilegt er, að sem flestir læri undirstöðuatriði íslenzkrar málfræði. Hjá góðum kennara — og fyrir suma án kenndu — getur íslenzk málfræði verið ein hinna skenmtilegustu námsgreina, því að lögmál tungunnar eru á sinn hátt undursamleg, og kunnátta í íslenzkri málfræði greiðir fyrir því að læra málfræði annarra þjóð- tungna og þar með sjálfar tungurnar. En margan hefur dreynt um það í æsku að fá að læra útlend tungumál. Einn af „aldamótamönnunum“ kvað:

„Gott er að vera enn þá ungur
og eiga í vændum langan dag
og geta numið nýjar tungur,
nýja síði og háttalag.“

Án þess að lasta málfræðina og kalla hana „stagl“ geta menn gert sér grein fyrir því, að „ástkæra, ylhýra málið“ er meira en það, sem í „málfræðinni“ stendur, þótt góð sé og gagnleg. T. d. er nauðsynlegt að læra stafsetningu og verða „sendibréfsfær“, sem kallað var. Fólk þarf að vita, „að orð er á Íslandi til um allt, sem er hugsað á jörðu“, og kunna sem mest af íslenskum orðum, orðtökum og orðskviðum. Íslendingur þarf að kunna að lesa og tala móðurmálið upphátt, til þess að aðrir eigi ekki örðugt með að heyra mál hans. Nokkuð virðist bera á því sums staðar, að börn og ungmenni veigri sér við að lesa öðruvísi en „með sjálfum sér“, séu fljót-mælt og hafi óglöggan eða þvoglulegan framburð, sem mun verða þeim til trafala, sem síðar kunna að fá löngun til að taka til máls eða „koma fram“ á mannamótum. Leiðinlegt er að þekkja ekki mun á bundnu máli og óbundnu, og harmsefni er það, ef komandi kynslóðir glæpast á að vanmeta hina hápróuðu list stuðlamálsins eða týna henni, eins og gert hafa frændþjóðir Íslendinga. Skólarnir þurfa líka að reyna að stuðla að því, að sem flestir af hinni uppvoxandi kynslóð njóti íslenskra bókmennta, en hneigðin til þess er misjöfn hjá einstaklingum. Óþarfi er að hneykslast á því, þó að ekki séu öll ungmenni bókhneigð. Þau, sem ekki eru það, geta samt orðið gott fólk, lifað lífinu með sæmd, lært að koma vel fyrir sig orði á móðurmálinu og eiga kannske ekki erfiðara með það en aðrir að kenna afkomendum sínum að tala þetta mál.

Hér hefur þá verið drepit á nokkuð af því, sem tillagan fjallar um, að til greina komi við athugun þá og tillagnagerð, sem gert er ráð fyrir. Sumt af því varðar að vísu fremur gagnfræðaskólana en barnaskólana. En nú er á dagskrá að steypa saman barnaskólum og gagnfræðaskólum og nefna þá í heild grunnskóla, en sú nafngift orkar tvímælis, enda ekki ómögulegt, að annað betra orð komi í leitirnar.

Vera má og raunar ekki ólíklegt, að eitthvað af því, sem hér er farið fram á, að rannsakað verði, hafi þegar verið rannsakað. Flýttir það þá fyrir því, að lokið verði þeirri athugun í heild, sem tillagan fjallar um, og að hægt verði að gera niðurstöðuna kunna. Gæti sú niðurstaða orðið til sparnaðar á handahófs- og ágizkunarumræðum um þessi mál og jafnframt undirstaða jákvæðra ráðstafana.

Í þeim skólum, sem ætlaðar eru allri þjóðinni, á móðurmálið að vera í fyrir-rúmi, ekki aðeins í orði, heldur einnig í reynd.